

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשידותיים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

ויקרא תשס"ח

פרשת שבוע

גבולות האחריות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשת ויקרא עוסקת כמה וכמה פעמים בקרבנו של האדם שחטא בשוגג. זו "ל הכתוב:

"נִפְשׁ כִּי תִחַטָּא בְשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת יְקֻנֶּךָ" (ויקרא ד' ב)
 "אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחַטָּא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת יְקֻנֶּךָ אֶלְהִיו אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה בְשִׁגְגָה וְאֲשֶׁם" (שם כב)
 "וְאִם נִפְשׁ אֶחָת תִּחַטָּא בְשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִמִּצְוֹת יְקֻנֶּךָ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְאֲשֶׁם" (שם כז)
 "נִפְשׁ כִּי תַמְעַל מֵעַל וְחִטָּאָהּ בְשִׁגְגָה מִקִּדְשֵׁי יְקֻנֶּךָ וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ" (שם ה' טו)

בע"ה, ננסה השבוע להבין עד היכן מגיעה אחריותו של אדם גם אם חטא בשגגה. נביא שתי הגדרות חד משמעיות של חז"ל בתחום נטילת וקבלת האחריות:

הראשון בתחום הנזיקין:

"אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן סימא את עין חברו ושבר את הכלים משלם נזק שלם"

(בבא קמא פ"ב, מ"ו)

האחריות המוטלת על האדם בר הדעת היא כמעט טוטלית. לא רק שטענת שוגג איננה מתקבלת גם טענת אונס איננה פוטרת. (כך הדין לשיטת הרמב"ן וגם לבעלי התוס' החולקים ופוטרים באונס בלתי צפוי לחלוטין כמו "רוח סערה כבימי אליהו" עדיין חייב אדם המזיק ברוב מקרי האונס).

השני הוא בתחום הרוחני. המשנה קובעת:

"רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון" אבות פ"ד, משנה יג). רש"י (בבא מציעא לג ע"ב)

מסביר שמדובר כאן באזהרה לפוסק ההלכה "אם שגית בהוראה בשגגת תלמודך, שלא ידעת טעם המשנה ונתת בה טעם אחר, ומתוך כך דמית לה דין או הוראה שבא לידך ולמדת הימנה שלא כדת, ענוש אתה עליה כמזיד, שזדון הוא בידך, שלא שאלת טעם מרבך".

בגמרא במסכת בבא בתרא משמע שהאחריות כבדה גם כשמדובר בהוראה וחינוך. זו "ל הסוגיא שם:

"דכתיב: 'כִּי שִׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשֵׁב שָׁם יוֹאֵב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הַכְּרִית כָּל זָכָר בְּאֲדָוִים' (מלכים א' י"א טו) כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי? (למה הרגת רק את הזכרים) אמר ליה, דכתיב: תמחה את זכר עמלק. אמר ליה: והא אנן זכר קרינן (למדנו)! א"ל: אנא זכר אקריון (אותי לימדו זכר). אזל שייליה לרביה (הלך וחקר את רבו), אמר ליה: היאך אקריתן? (איך לימדת) אמר ליה: זכר. שקל ספסירא למיקטליה (רצה להורגו), אמר ליה: אמאי? (מדוע מגיע לו עונש כל כך חמור?) א"ל, דכתיב: ארור עושה מלאכת ד' רמיה (ירמיהו מח, י). ואמר רבא: מקרי ינוקא (מלמדי תינוקות), ... כולן כמותרין ועומדין נינהו (לכן גם שגגה תחשב להם זדון) "כא ע"א/ע"ב). מכאן כי שגגתו של התלמיד עולה זדון אצל רבו שלא לימד כראוי.

סיפור זה מזכיר לנו מאוד את חטאו של שאול בעמלק, ש"שגגתו עלתה זדון" וחטאו היה גם בכך שלא היה מוכן לקחת את האחריות על כתפיו.

הרמב"ן מנסה להסביר מדוע גם החוטא בשוגג צריך להתכפר בקרבן. זו "ל:

"וטעם הקרבנות על הנפש השוגגת, מפני שכל העוונות יולידו גנאי בנפש והם מום בה, ולא תזכה להקביל פני יוצרה רק בהיותה טהורה מכל חטא, ... ולכן הנפש השוגגת תקריב קרבן שתזכה לקרבה אל האלקים אשר נתנה".

(ויקרא ד, ב)

בלשון ה"ישיבות", איסור תורה הוא איסור "חפצא" (כלומר המהות של החפץ היא איסור ולא רק שיש כללי התנהגות שונים כלפיו כגון בשר טרף מדאורייתא, כגון בשר בקר שנתבשל בחלב האיסור מגדירו כדבר שלילי) לכן, גם אם האדם עבר על האיסור בשוגג הוא נפגע, וזקוק לכפרה. לומד מכאן אחד מגדולי הפוסקים האחרונים, בעל התיבות, רבי יעקב מליסא (שו"ע חו"מ סימן רלד ס"ק ג) כי אם האדם עבר על איסור מדרבנן בשוגג הוא איננו זקוק לכפרה כיון שאיסור דרבנן הוא רק איסור על התנהגות ה"גברא" (כי אין כח לחכמים להפוך את הדבר שאסרו למשהו שלילי. בסמכותם ובכוחם רק לקבוע כללי התנהגות) ומבחינה זו האיסור נעשה בשוגג, לכן אין צורך לכפר עליו.

הבה נתפלל דווקא בשבת פרשת ויקרא שהיא גם שבת זכור, כי נזכה למנהיגים, מורי הוראה ומחנכים שהדרכת חז"ל כי "שגגת תלמוד עולה זדון" עומדת תמיד לנגד עיניהם ומדריכה את מעשיהם.

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה

"משפט והלכה בישראל" – בית הדין לענייני ממונות שליד "ארץ חמדה".

לפניות לבית הדין התקשרו ל"ארץ חמדה": 02-5371485, פקס 02-5379626 או דוא"ל beitdin@eretzhemdah.org
במדור זה אנו מביאים פסקי הלכה מתומצתים של בתי דין לענייני ממונות.

פסקי הדין המפורסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל' כמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת פרסומם היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים.

פסק דין: התחייבות מוטעית מכח חתימה על הסכם / הרב צבי יהודה בן יעקב

עורך: הרב יואב שטרנברג

תיאור המקרה: התובע הוא קבלן בניין, שמכר דירה לנתבע בבניין בין שתי קומות. בחוזה המכר נכתב, כי במידה שיהיה ניתן להרחיב את שטח הדירה בזמן הבנייה, הרי שקבלן הבנייה הוא זה שיבצע את ההרחבה לשתיהן הקומות ביחד, ללא התנגדות הקונה.

בסעיף 3 בחוזה, שנכתב ע"י עורך דין אחד בעבור שני הצדדים, נכתב כי עלויות הבנייה של התוספת יחולקו שווה בשווה בין הקונה ובין הדייר שמעליו.

הנתבע קנה את הדירה התחתונה, ואת הדירה העליונה נתן התובע כמתנה לבתו. התובע אכן ביצע את ההרחבה, אולם שטח ההרחבה של הדירה התחתונה הוא רק 60% משטח ההרחבה של הדירה העליונה.

התביעה: התובע טוען, שעל הנתבע לשלם לו 50% מעלות ההרחבה, גם אם חלקו בהרחבה קטן יותר מזה של הדירה שלמעלה. לטענתו, הוא ניסח את סעיף התשלום בחוזה בכוונה באופן כזה, שאין תלות בין הגודל היחסי של ההרחבה ובין גובה התשלום של הנתבע.

תשובת הנתבע: הנתבע טוען, שברור שהוא מעולם לא התכוון לחתום על התחייבות לשלם חצי מהעלות ללא קשר לשטח ההרחבה היחסי. לטענתו, עורך הדין לא ייצג אותו נאמנה, כי כפי שהתברר, מדובר בעורך דין שעובד קבוע עם התובע, והטעה את הנתבע.

פסק הדין: בית הדין חייב את הנתבע לשלם על פי חלקו היחסי בשטח ההרחבה.

הנימוקים: בגמרא (בבא בתרא סד.) מבואר, שכאשר אדם מוסיף בשטר לשון שאינה נצרכת, משום שהדברים משתמעים ממה שכבר כתב לפני כן, אומרים שכוונתו בתוספת היתה להוסיף דבר שלא כלול במה שכבר כתב. בפשטות, הדברים אמורים אפילו אם הכותב הוא עם הארץ, שאינו בקי בדקדוק שטרות. וכן כותב גם הריב"ש (סימן תפ), וכן נפסק בשולחן ערוך (חושן משפט סימן סא סעיף טו): "מדקדקין לשון השטר ודנים על פי אותו דקדוק, ולא אמרינן האי גברא לא גמיר כולי האי, והיה סבור שהדין היה בענין כך, ומפני כך כתב אותו לשון". מפסיקת השולחן ערוך אנו למדים, שבמקום שאין לנו ידיעה ודאית על כוונת הכותב, אנו יכולים להשתמש בכללים פרשניים שנקבעו בהלכה, אף אם ספק רב אם זו כוונת הכותב, שלא היה בקי בהלכה. עם זאת, אין בכך ללמד, שבמקום שידועה כוונת הכותב, והיא אינה מתאימה ללשון השטר, הולכים אחר הלשון ולא אחר הכוונה. אדרבה, מדברי ראשונים אחרים ניתן ללמוד, שהעיקר הוא כוונת הכותב. רבנו ירוחם (מישרים נתיב כג חלק י) כותב: "וכלל גדול בדינו, בכל תנאי שאדם מתנה עם חברו, שאין להלך אחר לשון הכתב אלא אחר הכוונה לבד. וראיה, דעל מנת שאראך מאתים זוז (קידושין ס.) דלא נתכוונה זאת אלא להראות משלו".

ועל פי זה פסק השולחן ערוך (שם סעיף טז): "יש מי שאומר, שתנאי שאדם מתנה עם חברו, אין הולכים אחר לשון הכתב בו אלא אחר הכוונה".

וכן משמע מביאור הגר"א שם (אות לט), שכתב שדין לשון השטרות כדין לשון הנדרים, וכלל ידוע הוא 'בנדרים הלך אחר לשון בני האדם'.

בנדון דידן, ברור לחלוטין, שהנתבע לא התכוון לחתום על החוזה כפי שהוא נכתב, וברור לחלוטין שכוונתו לא היתה לפרשנות שהתובע מעניק לסעיף הרלוונטי בחוזה.

כל האמור עד עתה התייחס לאדם החותם על חוזה שכתב בעצמו. אולם, כאשר החותם לא כתב בעצמו, אלא הסתמך על עורך דין, לכאורה אין הבנתו בחוזה מעלה ומורידה. שכן השולחן ערוך (שם סעיף יג) פסק: "מי שטען על כתובת אשתו שהיה עם הארץ ולא הבין כשקרא החזן הכתובה והתנאים, אין שומעין לו".

ואם כשברור שלא ידע מה כתוב אומרים שהסכים לכל מה שכתוב, לכאורה הוא הדין כשהבין בצורה אחת, אף שלשון השטר מורה בפירוש באופן אחר.

עם זאת, בית הדין קבע שאין להביא משם ראיה. הסיבה שלאחר החתימה אין החותם נאמן לומר שלא הבין את התנאים היא, שתפקידו של כותב הכתובה הוא לכתוב את התנאים, כפי שסיכמו ביניהם הצדדים בעל פה. ולכן ניתן בו אמון, שמה שכתוב בשטר אכן זהה למה שנאמר בעל פה. לפיכך, אף אם החותם אינו יודע קרוא וכתוב, הרי ידע מה סיכם עם הצד השני, וממילא לאחר שנחתם החוזה, אף אחד מהצדדים אינו נאמן לומר, שמה שסוכם בעל פה שונה ממה שנכתב.

אבל כאשר אדם הולך לעורך דין, הרי ברור שכוונתו שעורך הדין ישמור על האינטרסים שלו, והאמון שנותן בעל הדין בעורך דינו הוא, שאכן נשמרו האינטרסים של בעל הדין. אבל כאשר ברור שעורך הדין לא שמר על האינטרסים של הלקוח, שוב אין החתימה מעלה או מורידה.

כעין חילוק זה ניתן לראות מדברי הרב שלמה טנא (ברכת שלמה, חו"מ סי' כא). הרב טנא דן לגבי אדם שקנה דירה מחברה קבלנית. אחד מבעלי החברה חתם על החוזה ללא הבנתו, וסמך על הפקיד בחברה שערך את החוזה. הרב טנא כתב, שכל מה שאומרים שחתימה ללא קריאה היא מתן אמון בכותב זהו רק כאשר ניתן לכתוב לעשות ככל העולה על רוחו. אולם בוודאי שפקיד, שאינו אמור לחרוג מהוראות מעבידו, לא קיבל סמכות אלא לעשות את מה שהוסמך, והמנהל לא צריך להעלות על דעתו שהפקיד יערוך חוזה בניגוד לרצונו. ואם אמנם

חתם המנהל על מסמך כזה, לא מתקבל על הדעת לומר שהוא סמך על הפקיד בכל דבר שיכתוב שם. לאור זאת, בית הדין קבע שיש לפרש את הסעיף הרלוונטי בחוזה לא על פי לשון הכתוב בלבד, אלא על פי אומד דעתם של שני הצדדים, וברור שהנתבע לא התכוון לשלם אלא על פי שטח ההרחבה היחסי השייך לו.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

"הלכה פסוקה" הינה יוזמה להפצת תקצירים של פסקי דין בענייני ממונות של בתי דין שונים בתוך "חמדת ימים" נפרסם כל שבוע פסק דין אחד. גיליונות "הלכה פסוקה" ישלחו במייל אחת לשבועיים לכל המעוניין, ויכללו 3-4 פסקי דין. להרשמה ולתגובות: halachapsuka@eretzhemdah.org

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Israel

ישראל
תמוז תשנ"ד

מזוזה למרפסת מקורה

שאלה

עם הרחבת הבתים בקיבוץ הוסיפו מרפסת מקורה כמעט לרוחב כל הבית לכל חבר. אין דלת כניסה ואפילו לא 'פתח' כניסה. אבל יש עמודים צרים שהוצבו לתמיכה בגג. האם העמודים במצב כזה מהווים צורת פתח לעניין חיוב מזוזה?

תשובה

על-פי ההבהרות שניתנו בעל-פה, עולה שאין חובת מזוזה בכניסה לשטח הסככה (המרפסת המקורה). משום שמדובר באכסדרה אשר אין בה צורת-פתח, ומשום שבשתי הפאות התוחמות את הכניסה יש רק מחיצות (באחד הצדדים - כותל חבית) ללא שום מבנה של עמוד / מזוזה, ואלו העמוד האמצעי (העומד באמצע רוחב הכניסה) אינו עשוי אלא ליצב את עמוד השלד המאוזן, המונח מן הקצה אל הקצה ומחזיק את תיקרת הסככה.

¹ מנחות לג ע"ב בעניין אכסדרה, רמב"ם (הל' מזוזה פ"ו הל' ג), טור שו"ע (יו"ד סי' רפו, ו), וראה עוד שו"ת "יביע אומר" (ח"ד יו"ד סי' כג).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק" חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים". מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)